

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 18. junija 1890.

Obseg: K članku „Kako zeleno krmo ohraniti sladko.“ — Črtica o kmetovalčevem izobraževanju. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

K članku „Kako zeleno krmo ohraniti sladko“.

V št. 17. Vašega častitega lista v članku „Kako zeleno krmo ohraniti sladko“ pišete: „Naš urednik je čul, potujoč po Dolenjskem, da je neki grajščak tako poskušnjo uže naredil, a ljudje da se so močno mu ro-gali. Morda se mu je ponesrečilo, ker ni prav ravnal“ itd. S tem grajščakom mislite gotovo mene, ker sem lansko leto in menim, kot prvi in edini na Dolenjskem, tako poskušnjo naredil, in Vam hočem o tem natančneje poročati. Res je, da so se daleč po celi okolici ne samo delavci in kmetje, tudi marsikateri „verbolter“ pa „go-spod“ smijali in norce delali, da sem na tako „neumno misel“ prišel, svežo krmo na kupe voziti (po 200 voz na en kup) in si potem stisniti. Marsikdo je že o tej reči kaj slišal, saj so „Novice“ že lansko leto o tem pi-sale, „ali kdo bo tako neumen, da bi precej verjel, kaj „cajtenge“ pišejo!“ Seveda meni v obraz se ni nihče smijal, „da bi se ne zameril“, ali za hrbtom! Še dobro, da me niso hoteli v blaznico spraviti. Meni seveda je bilo to čisto enako, če se ljudje smejejo ali ne, ker delal sem, da si pridelam dobre krme, pa mi zaradi vednega deževanja ne segnije po njivah in travnikih, a ne zavoljo tega, da bi pravili ljudje, da kaj pametnega delam. Moja poskušnja se je skoraj popolnoma posrečila; edina napaka, katero sem storil, bila je ta, da sem semtertja že malo presuho travo na kupe vozil in se je zato nekaj preveč segrela ter ni imela potem tiste lepe barve, kakor skoraj čisto sveža na kupe dejana trava. Ta je bila, ko smo jo 4—5 mesecev pozneje krmili, še popolnoma zelena, in sploh ravno taka videti, kakeršna je bila na kupe dejana. Začeli smo s to krmo 2. no-vembra krmiti, živina jo je precej rada jela, dobro se

redila, dobro molzla, in zdravju jej ni v nobenem oziru prav nič škodovala. Krmili smo vsak dan 50 kravam 600 $\frac{h}{g}$ in izhajali do zadnjega aprila. Letos hočem na-praviti še veliko več take izvrstne krme. Kdor si hoče delovanje sam ogledati, naj pride na mojo grajščino, od začetka junija do konec septembra bodemo krmo na-pravljali. Smijati se sme, kolikor hoče, gotovo mu ne bom zameril!

V občo korist in ker se „Novice“ tudi za to stvar potegujejo, prosim Vas, moje pismo v Vaš častiti list vzeti.

Z odličnim spoštovanjem

Anton grof Barbo.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanju.

V.

Človeškega uma napredne sile kažejo se vedno bolj. Nove iznajdbe — med katerimi imamo res čudovitih — porajajo se nam vsak dan in svedočijo o velikanskih uspehih, katere doseza človek, pravilno motreč tajne prirodne sile. Posebno bogat sad obrodilo je polje, ka-tero je glavni predmet kmetijski vedi. Kaj čuda, ker se je tudi ta veda v zadnjih desetletjih kaj bujno razvijala! Vsak čas poročajo nam kmetijski listi o pridobitvah, katere daleč presegajo prejšnje naprave, ali pa jih vsaj izdatno izboljšujejo. Kmetijska veda popolnjuje se vedno bolj.

In kaj naj stori kmetovalec v očigled temu? Ali naj kmetuje z znanjem, kar si ga je pridobil v prvi dobi, ne oziraje se niti na desno, niti na levo? Slabo bi ga značilo tako ravnanje. Zastarel bi s svojimi nazori, in nikak nadaljnji napredek ne bil bi mogoč. To ne sme biti. Kakor vsakdo, tako mora tudi kmetovalec skrbeti, da ostane vedne na površini. Okoristiti se mora z vsako

ugodno priliko, da si olajša trud in zboljša svoj stan. Zato mora skrbeti, da si tudi v dobi dela popolnjuje svoje znanje in nabira novih nauk isto tako, kakor se razvija in napreduje kmetijska veda.

Ako hoče človek doseči kak namen, mora se za to potruditi, imeti dobro voljo in potrebnih sredstev.

Tudi kmetovalec, ki noče zaostati, imeti mora dobro voljo in potrebnih sredstev. Včasih mu manjka enega ali drugega, ali pa obojega. Seveda, če nima volje, gotovo trdi, da tudi sredstev nima. Trdna volja dobi potrebnih sredstev, ki jih je, ako se vsa stvar pravilno uravna, kmalu dosti, in s temi malimi sredstvi doseže se lahko jako mnogo.

Po dovršeni kmetijski šoli izobražuje se kmetovalec dalje po knjigah, strokovnih listih in kmetijskih društvih. Toda, če bi si hotel vsak kmetovalec naročiti po več listov in omisliti si vsakovrstnih knjig, ne vzmogel bi lahko potrebnih novcev; kajti take stvari so drage, in denarja je pri gospodarstvu tako zelo treba. To ve vsakdo. Gledati je toraj na drug način za ugodne prilike, da se dobodo z malimi sredstvi različne knjige in listi ter pouk sploh. To bomo dosegli s kmetijskimi društvi. Česar ne vzmore eden, vzmoreta dva, česar ne vzmoreta dva, opravi jih več; ako pri kakem delu ne zadostuje malo ljudi, mnogo jih gotovo opravi. Čim težavnejše je delo, tem več moči je treba, čim več je moči toliko lažje, toliko uspešneje se delo zvrši. Poglejmo vrlo našo „družbo sv. Mohora!“ Šteje blizu 50.000 udov, vsak ud plača le en goldinar na leto in prejme zato vsako leto šest knjig. Za en goldinar šest knjig, to je nekaj! In kako je to mogoče? Združene moči store, česar si sicer še misliti ne moremo. Torej, kmetovalci, delujte skupno, združeni, in dosegli boste nepričakovanih uspehov!

C. kr. kmetijska družba kranjska deluje že lepo število let.*) Mnogo je že storila ta čas, vendar se tako lepo, kakor se sedaj, ni še razvijala. Zato je pa tudi sad njenega truda in delovanja očividno. Več podružnic deluje v njenem področju po celem Kranjskem.

Če pa pogledamo v imenik nje družabnikov, uverimo se, da so udje po posameznih občinah prav redki. To nikakor ni prav. Družbo so ustanovili za kmetovalce — njim v korist! Vsak pameten človek želi sebi dobro. Zato naj se poprime vsakega dovoljenega sredstva, ki mu do sreče pomaga. Kmetijska družba hoče pomagati kmetovalcem na vsakrati mogoč način. Torej se samo ob sebi umeje, da bi že po naravi in namenu družbe in kmetijskega napredka moral biti vsak kmetovalec gospodar ud kmetijske družbe. Družba se bode tem lepše razvijala, tem uspešneje delovala, čim več sredstev bode imela, oziroma, čim več bode imela družabnikov. Če hočejo torej imeti kmetovalci mnogo koristi od nje, pristopajo naj mnogobrojno k njej.

Včasih se ugovarja: „Če je kmetijska družba kmetovalcem res v korist, zakaj pa je marsikak ud slabejši

gospodar od drugih, ki niso udje, in zakaj ima tudi mnogo udov, ki niti kmetovalci niso? Taki ugovori so ravno tako ničevi, kakor pomisleki o kmetijskih šolah. Kmetijska družba stori, kar more; siliti ne more nikogar naj pametno gospodari, čudežev pa tudi delati ne more. In ako pristopajo k njej tudi drugi stanovi, šteje jim to le v čast, ker podpirajo podjetje, od katerega neposredno nimajo nikake koristi. V vzgled naj bi bili kmetovalcem, ne pa da jih sumničijo!

Če kmetovalci samo pristopijo h kmetijski družbi, pa bi uspeh, katerega pričakujemo od nje, ne bil še popoln. Vsak kraj ima svoje posebnosti in ljudi s posebnimi lastnostmi. To ej ima tudi vsak kraj svojim posebnim razmeram primerne posebne potrebe. Na to se je treba ozirati. Po sedanji osnovi kmetijske družbe ustanovljene so podružnice, da delujejo po različnih krajih. A ena podružnica obsega preveč občin. Odbor se včasih posvetuje o podružničnih razmerah in potrebah, toda veliko preredkokrat. Tudi imajo marsikje bolj oddaljeni udje manj koristi od podružnice, oziroma družbe nego bližnji. Zato bi bilo treba osnovati družbo tako, da bi vsem udom enako koristile ugodnosti, ki jim jih ponuja. Treba bi bilo napraviti v vsaki vasi, ali koder so vasi majhne in jih je več blizu skupaj, za dve ali tri vasi skupaj samosvoje kmetijsko društvo, ki bi bilo ob enem podružnica družbena, in določiti ali napraviti za nje potrebne prostore. To bi bile kmetovalcem shodnice in zbornice, kder bi se shajali, posvetovali, poučevali, pretresali kmetijske reči in sklepali, kar bi se jim zdelo najprimernejše in najboljše za svoj kraj. Vsak kmetovalec ima svoje izkušnje. Ako bi se jih sešlo mnogo in bi pri posvetovanji povedal vsak svoje mnenje, koliko bi se lahko naučili vsi in koliko lažje bi pravilno sodili in sklepali! Kar kdo ali sam izumi ali se od drugih nauči, porabi lahko v svojo korist, a tudi drugim naj privošči, da se okoristijo. Pri takih posvetovanjih sodelovali bi prav uspešno tudi stari možje, ki sedaj že uživajo sad nekdanjega svojega truda in so si v svoji dobi delovanja nabrali obilo izkušenj. Na ta način ostali bi delavni tudi v zadnji dobi. Pri takih prilikah bi se kmetovalcem razlagale tudi nove iznajdbe in izkušnje iz drugih krajev, kakor jih poročajo različni kmetijski listi, potem kmetijske postave in sploh vse, kar jih zanima. Ako bi se kmetovalci prijateljski družili in skupno posvetovali, obvaroval bi se mnog gospodar marsikake britke izkušnje, in stanovske razmere bi se skoraj zboljšale.

Umevno je, da bi se taka društva ne shajala vsako leto le po enkrat ali nekaterekrat ter zborovala strogo po predpisanem redu, sicer pa bi se ne menila za društvene reči. Prostori kmetijskih društev naj bi bili društvenikom vedno odprti! To se jasno razvidi iz društvenega namena. Vsak prositi čas bi se lahko zbirali kmetovalci, posebno po zimi, ko imajo manj dela in o praznikih popoldne po krščanskem nauku, a imeli naj bi sredstev, da bi vsakdo po svojem mogel porabiti čas. Zato naj bi društvo imelo svojo knjižnico. Nakupilo bi

*) Namen te družbe glej v družbenih „pravilih“.

si vsakovrstnih dobrih knjig. Stroškov bi imel vsak posamezen ud tako malo, da bi niti spomina vredno ne bilo, in vendar bi imel knjig na izbero. Društvo naj bi imelo tudi nekaj dobrih časopisov, seveda večinoma strokovnih, in društvnikom bi si ne bilo treba posebe naročati dragih listov. V vsaki hiši pa naj bi se nahajale „Novice“ katere bi bile pri velikem številu naročnikov nad vse izboren in mnogovrsten list.

(Dajje prihodnjič.)

Razne reči.

* **Majaron** je, kakor je znano, enoleten. Ker je droben, sejati ga je v lahko, rahlo prst, ki mora, dokler ne vzraste rastlina, vedno biti vlažna, in skrbeti je tudi ob solnčnem vremenu za malo sence. Majaron se seje ob začetku ali sredi aprila v gorke gnojne grede, ali pa tudi v proste grede, in rastlinice se presade maja ali junija meseca po dve ali tri vkupe v vrtno grede po 15 centimetrov narazen. V lahkih, rahlih tleh se lahko seme kar v vrtno grede na mestu poseje, a vendar se porabi več semen, nego po gnojnih gredah. Majaron rad uspeva, le treba ga je dobro pleti, da ga plevel ne zaduši.

* **Gojenje golobov.** Znano je, da vsi ptiči, poleg hrane svoje radi uživajo pesek, apno ali sol, naj si bodo zrnozobci ali žužkojedci. Večkrat je videti, kako golobje kljujejo zid, posebno če je v njem dovolj solitra. Naše prosto letajoče papige napravijo slednje leto precejšnje luknje v zidove, in zelena papiga gre takoj na dno kletke, da pri vsakodnevnem čiščenju pozoblje nekaj peska. Posebno pa golobje hrepene po takih stvareh; tisti, ki letajo po polji, pobero semtertja kako polževko ali kamenček, divji imajo takih reči vedno v želodci. Domači golobje, kateri ne letajo na polje, veseli so, če jim takih stvari denemo v golobnjak. Te reči živalim čistijo želodec in pospešujejo prebavljanje. Domačim golobom moramo zatorej dajati peska in soli. Najboljše je, če v velik cvetlični podstavek naspemo čistega vodnega peska primešamo nekaj soli ter prilijemo malo vode. Voda razstopi sol, katera se potem, kadar se posuši, s peskom sprime v precej trdo zmes, katero radi kljujejo golobje. Dobro je tudi pridejati malo razstopljenega solitra. Čuditi se je, kako radi kljujejo golobje to tvarino, ki ugodno vpliva na njih zdravje in plodovitost.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 120. Imam dva po 17 mesecev stara junca, ki imata tako mehke parklje, da jima ni mogoče hoditi po trdih cestah. Ali je kaj zdravila proti tej napaki in kje ga dobiti? (J. N. v O.)

Odgovor: Mehki parklji niso bolezen, ampak le svojstva takih živali, ki se od mladih nog niso mnogo pregibale po trdih cestah ter so v hlevu stale na mehkih

in mokrih tleh. Razen tega pa imajo nekatera plemena bolj mehke parklje nego druga, ker so iz krajev doma, ki imajo malo trde zemlje. Pomoč proti tej nepriliki je podkovanje.

Vprašanje 121. Cepil sem deset črešenj, in sicer o pravem času, a vendar se ni nobeden cepič prijel. Kaj je temu vzrok? (J. N. v O.)

Odgovor: Ker nismo cepljencev videli, zato Vam ne moremo povedati vzroka, oziroma napake, katero ste naredili. Bržkone niste prav cepili, ker črešnja se drugače prav rada prime in jo je najlažje cepiti.

Vprašanje 122. Kaj utegne biti krivo, da se pri nas lanske mladike po marelicah splošno suše, in ali je kaj pomoči proti temu? (L. P. v G.)

Odgovor: Da se mladike suše, lahko je več vzrokov. Ako je bilo lansko leto marelično listje bolno ter se prezgodaj osulo, ostanejo poganjki, to so poznejšnje mladike, tako slabe, da se po zimi posuše. Drugi vzrok utegne biti zimski mraz, tretji pa smolikavost. Ako je drevo smolikavo, opeša toliko, da se potem suši. Pa tudi nepravilna rezatev je lahko kriva, da drevo sahne. Ako je smolikavo, morate najprvo to odpraviti, in sicer s tem, da z ostrim nožem naredite gladke zareze skozi rano, iz katere teče smola, in potem še eno ali dve enaki vzporednji zarezi za rano ali blizo nje. Zareze naj bodo nekaj centimetrov daljše nego je rana ter naj gredo od zgoraj navzdol.

Vprašanje 123. Lansko leto so se pri nas v žitu zakotile neke črne rilčaste živalce, katere imenujemo žužke. Naredile so nam veliko škode, in sedaj so se zopet začele kazati prav zelo. Kaj nam je storiti, da preženemo ta mrčes, drugače nam naredi velikansko škodo? (J. Z. v S. na Krasu.)

Odgovor: Prof. Erjavec v svoji knjigi „Naše škodljive živali“ tako le priporoča žužka zatirati: Temu škodljivcu ubraniš se najpreje, ako so tvoje žitnice svetle in zračne, ako v njih žito ne leži preveč na debelo in ako skrbiš, da bodo zmerom čiste. Večkrat tudi odpiraj okna in vrata, da zrak prepiše vse prostore, ter pregrebaj žito in pomešavaj. Zlasti vzpomladi ne bodi ti žal tega dela, ker nič ni žužku neprijetnejše, nego hladen zrak in prepah. Prav zastran tega je koristno po velikih zalogah uvesti neko drenažo, to je, polagati skozi žitne kupe cevi, kakeršne rabijo za odtakanje vode po mokrih senožetih. Po teh ceveh prihaja vnanji hladnejši zrak, ki stori, da se žitni kup ne more tako segreti, da bi žužkom ugajalo. S tem se najbolje ubraniš škodljivega mrčesa. Ako so se ti pa žužki uže zavrgli v žito, potem glej, da čim preje tem bolje v krušni peči zamoriš zalego in potem žito zmelješ in porabiš. Največ bode pa izdalo, ako hrošče pridno pokončuješ, in sicer o pravem času, predno so namreč samice začele jajca leči. Ako so žužki uže v žitnem kupu, treba je vse žito presejati in potem škodljivce ali pohoditi ali pa požgati. Dobro je tudi, če po žitnici tu in tam razporediš *

V kmetijstvu je pa kreolin posebno velike važnosti, ker moremo z njim preprečiti marsikatero nesrečo, zlasti pri domači živini.

Če primešiš enemu litru vode 2 do 3 navadne žlice kreolina, dobiš vodo, ki gotovo prepreči ali pa ozdravi kužno bolezen v gobci in na parkljih. Gospod Zmerzlikar je izumil pripravo, katero kaže podoba 2. in ki služi za izpiranje živalskega gobca ob gori omenjeni bolezni in tudi ob drugih. Podoba 1. kaže, kako se s tako pripravo in s kreolinovo vodo izpira živini gobec in nosnice.

Kreolin služi nadalje proti perečemu ognju pri prasičih, proti vraničnemu prisadu, proti garjam in grintam na živini.

Kreolinova voda pomori in prežene razne mrčese, kakor uši, klope, krpele, muhe, in živali, umivane s kreolinovo vodo, so varne muh, komarjev, brencljev, uši, bolh i. t. d.

Razen navedene porabe je še mnogo drugih koristi, in mi toplo priporočamo, da si naši gospodarji naroče kreolina, s katerim ob enem dobe obširen navod, kako je rabiti kreolin proti raznim boleznim. Naslov je: Fr. Zmerzlikar in Deutsch-Wagram bei Wien.

Podoba 2.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanju.

(Dalje).

Nič ne oživi in ne olajša pouka tako, zelo, kakor če ima človek stvar, o kateri se hoče poučiti pred seboj, da si jo lahko po volji in potrebi ogleda. Kmetijskim društvom prvi namen mora biti pouk. Popolnoma umevno je torej, da bi bile nekatere zbirke v društvenih prostorih prav potrebne. Zbirke različnih kamenin in iz njih nastalih zemelj, dalje rastlin — kmetijskih in škodljivih, živali — škodljivih in vsaj manj znanih koristnih semen, krmil, umetnih gnojil, opek, orodja in strojev (modelov), podob, načrtov — in druge take zbirke dajale bi kmetovalcem lepo priliko, da bi seznanjali se vsestranski s svojo stroko.

Mislil bi kdo, da je vse to pač pretirana domišljija, da kaj takega oživotvoriti ni mogoče, da bi vse skupaj preveč stalo itd. Toda po dobrem premisleku vidi se vsa reč drugačna. „Vsak začetek je težak“. Začeto delo pa se z dobro voljo in vztrajnostjo tudi srečno dovrši. Ako bi kmetovalci kakega kraja ustanovili društvo ter si omislili potrebnih prostorov, prišlo bi polagoma tudi drugo. Ta prinese nekaj, oni kaj drugega; ta daruje semen, oni knjig, tretji podob itd. Kar bi ne bilo moči doma in od drugih dobrih ljudi dobiti zastonj, to bi pa

polagoma nakupil. Ravna je se po pregovoru: „zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača,“ nabrali bi sčasoma brez hudih stroškov prav lepih zbirk.

Prav primerno bi bilo, če bi bili društveni prostori blizu šol, ali še bolje, pod eno streho z njimi, in sicer ravno zaradi zbirk, katere naj bi smeli tudi učitelji rabiti pri pouku. Tudi bi otroci lahko popolnjevali nekatere zbirke (živali, rastline.) Tako bi se precej prihranilo. Naš šolski zakon sicer pravi, naj bodo šole kolikor moči osamljene, vendar bi se na ta način, da se napravi na enem konci poslopja šola, sredi njega prostori za zbirke (učila) in knjižnico, na drugem konci pa društveni prostori s svojim vhodom, ravnale pravilno, in ker se takrat, ko se poučujejo otroci, odrasli sploh ne utegnejo shajati, ni govoriti o kakem motenju med poukom. Sicer bi pa bilo vse poslopje „ljudska učilnica“ — na enem konci za mladino, na drugem za odrasle ljudi.

Priporočila vreden zdi se mi tudi društven vrt, kateri bi pod dobrim vodstvom služil za nekatere poskuse in, ako bi bilo treba, za društveno drevesnico, ali sploh v namene, krajevnim razmeram primerne.

Društva posameznih krajev združila bi se v okrožja, tako da bi bili podobni kraji v enem okrožju. Po deželah, koder imajo po več kmetijskih popotnih učiteljev, bila bi taka razdelitev posebno ugodna. Vsak kmetijski učitelj vodil bi po eno ali več okrožij. Poučeval bi, kar bi želela društva in kakor bi se mu zdelo primerno. Posredoval bi pa tudi o društvenih rečeh svojega okrožja pri viših oblastvih. Tako bi se glavnemu odboru kmetijske družbe zelo olajšalo delo.

Različna društva imajo tudi različne namene, vendar se za blaginjo človeško delujoča društva skladajo po svojem namenu v tri glavne skupine:

- 1.) v društva, kojim je glavni namen pouk,
- 2.) v društva, katera delajo na to, da kar najbolje moči uredi dejanske razmere, in
- 3.) v društva, katera skrbijo za pouk in gmotno pomoč. K tretji skupini spadajo tudi kmetijska društva, ki skrbijo za pouk, pa tudi za sredstva, kolikor jim dopuščajo denarne moči. Ker je gmotna stran v obče slaba, ne bode napačno, ako omenim nekoliko tudi dejanskih splošnih razmer, ki so ravno tolikega pomena za kmetijstvo, kolikoršnega tudi za druge stanove. Saj so posledica ljudskega izobraženja, narodnega in državnega razvitka.

Sedanje socijalne razmere nikakor niso zdrave. Človeške družbe ogromna večina — stanovi, ki so kot pridelovalci pač najbolj vredni zdravega razvitka in dobrega gmotnega stanja — mora se boriti z bedo in mnogokrat tudi z nevrednim poniževanjem. Vedni upori delavski svedočijo nam zadostno, kako kipi po teh stanovih vsled neznosnega stanja. Žalibog so poskusi, da bi se osvobodili teh neljubih razmer, mnogokrat napačni. Nevedno, po boljši bodočnosti hrepeneče ljudstvo želja in s slastjo poslušajo strastne govore svojih voditeljev-zapeljivcev, kateri pa delajo le v svojo korist toliko

časa, da dosežejo svoj namen, da si napolnijo žepe. Zbegano ljudstvo si išče, ne misleč na nasledke, po napačnih potih pomoči, dokler ga večja sila ne potisne v prejšnje, ali še tesnejše ojnice.

Socijalne razmere uravnjavati morata vedno dva faktorja: ljudstvo in vlada. Pomagati morata drug drugemu in se dopolnjevati. Oba pa morata svojo nalogo skozi in skozi poznati ter premišljeno sestavljena določila strogo izpolnjevati. Vsak stan, toraj tudi kmetijski, skrbeti si mora najprej sam za svoje ugodne razmere, toda s poštenimi, dovoljenimi sredstvi — izpolnjevati mora svoje dolžnosti. Kjer nedostaja svoje moči, ali kjer se ljudstvo svojih dolžnosti zadosti ne zaveda, pomaga naj država z vsemi mogočnimi sredstvi. Napačno tolmačenje svoje moči ali oblasti, ali preziranje resničnih potreb provzročilo je že mnogo nepravilnosti, ki se je pozneje britko maščevala. Istotako je škodovalo nepoznanje dejanskih razmer.

Zato je najprej treba dobro poznati splošno stanje, njegove vzroke in pogoje ter vpliv na blagor človeški. Vse, kar je dobrega, treba je utrditi in ukrepiti, kar je slabega, mora se odstraniti, in kar dobrega manjka, naj se na novo uvede. Sedanje stanje povzročil je nemalo denar, ali če hočemo: na eni strani nevednost, na drugi lakavost onih, ki so denar imeli ali si ga znali prisvojiti. In denar sedanje stanje tudi vlada. Saj je že celo v pregovor prišlo, da je denar sveta vladar.

Denar — koliko tolažbe in koliko gorja ima ta besedica v sebi! Koliko solz je usušil in koliko solz je tudi že provzročil denar! Brez denarja bi dandanes ne mogli izhajati. Nekaterim zdi se tako imeniten, da pravijo, da ga je treba prvič, drugič in tretjič; seveda zabijo, da mora poleg denarja biti še nekaj drugega, ali bolje: vse drugo. Kajti z denarjem samim se nihče ni še rasil, ni oblekel; v samem denarju moral bi človek umreti, če bi drugih reči ne bilo moči dobiti. Iz tega lahko izpoznamo, da kaže denar le takrat svojo blago dejno moč, ako je pravilno razdeljen med ljudmi. Dandanes pa ni! Steka se v gotove kroge ter se nabira tamkaj v velikanske glavnice — kapital. Ti krogi znali so napeljati vse denarne vire v svoje nabiralnike ter so osuševali svojo okolico, dokler ni onemogla. In to se godi še vedno. Sedaj služi kapitalu svet. Toliko dobiva le od njega, da more životariti, ves plod od truda pa pripada zopet kapitalu. K pravemu življenju, k moči kapital svojim žrtvam ne da priti, da mu je gospodstvo tem bolj neomenjeno. Kadar je žrtev izžeta, prepusti jo osodi.

To je denarno delovanje ali „kapitalizem“, o katerem časopisi toliko pišejo. Kedaj se bomo oprostili te pijavke! Posamezen človek proti njej ne more storiti ničesar. Treba se bode združiti ter „z združenimi močmi“ delati za splošno blaginjo proti kapitalizmu. Odtegniti se bode treba popolnoma vladi denarnih baronov in napeljati ljudstvu novih denarnih virov, da se zopet opomore. Zadnji čas so se začeli zelo zanimivati za to

vprašanje ter na zdravi podlogi ustanovili že lepo število posojilnic, ki za majhne obresti z ugodnimi pogoji dajejo potrebnemu gospodarju denarja na posodo. Začetek k oproščenju je torej storjen, in sčasoma uravnale se bodo lahko vse razmere, seveda, če bode hotelo tudi ljudstvo, in sicer če bode prav hotelo.

(Konec prih.)

Razne reči.

* **Kako slive dolgo časa sveže ohraniti.** Vzemi vinski sodček iz močnih hrastovih dog, ki pa ne drži nad 25 l ter ga dobro pomij in presuši. Potem vzemi nokoliko 15 do 20 $\%$ dolgih žvepljenih koscev ter jih naveži na žico (drat), zažgi in vtakni v sodec, da vsi zgore. Nato žico varno iz sodčka potegni in hitro spusti toliko sliv vanj, da je do polovice napolnjen. Zdaj priveži zopet na žico muškatorjev oreh in ga zažgi ter vtakni v sodec, slive pa nadevaj vanj do vrha. Sodec zatakni in zapečati ali s smolo zakapaj ter ga, dokler ne rabiš sliv, deni v vodo, tako da čez njega stoji. Kadar jih hočeš iz soda vzeti, izbij mu dno, in sad je ravno tak, kakor bi ga ravno sedaj z drevesa vzela, in to tudi po enem letu. Če pa le nekaj sliv vzameš iz soda, druge pa še pustiš v njem, zapri ga zopet in požveplaj, kakor je zgoraj povedano, ter ga zamaši in pod vodo postavi.

* **Odpadla nezrela jabolka** rabijo navadno le za krmo prasičem; ob slabih letinah pa lahko narediš iz njih prav okusno čežano. Nezrela jabolka imajo veliko kisline, a malo sladkobe. Ako pa čežani iz takih jabolk primešaš bučo, postane sladka in okusna. Na kakih 36 jabolk pripravi do 10 funtov težko bučo ter oboje skupaj kuhaj. Tako piše „Landw. Correspondenz“, mi pa tega nismo še izkusili. Ako kedo tako izkušnjo naredi, poroča naj nam ob uspehu.

* **Vkuha črešenj z medom.** Vzemi navadno medeno steklenico in naloži vanjo osnaženih črešenj brez pecljev gosto eno na drugo, dokler je posoda polna. Na nje vlij nekoliko žlic tekočega medu in zaveži steklenico z mehurjem ali pergamentnim papirjem. Potem jo deni v kotel, napolnjen z vodo, ter segrej vodo, da zavre. Pusti steklenico v kotlu, da se shladi ter jo shrani potem v hladni in suhi shrambi.

* **O soljenji sena** piše švicke „journal d'agriculture suisse“ to le: Uže ob spravljanji je najbolje potresati seno s soljo. Vodena para, ki se od kipečega sena tvori, razstopi sol, katera se potem enakomerno po vsem kupu razide. Ako računimo za vsakdanjo potrebo za eno govedo 75 gramov soli, sena pa 15 kilogramov, zadostuje za osoljenje 100 krg. sena pol kilograma soli. Seno pa tudi ne more splesniti, ker sol zabrani rast plesnobjim glivam. Te vrstice so seveda bile pisane za švickega živinorejca, ki ve ceniti vrednost soli za živino, pri nas bode pa malokdo naredil tako poskušnjo, saj je večina prepričana, da je sol za živino

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 16. julija 1890.

Obs eg: Kreolin v vrtnarstvu. — Črtica o kmetovalčevem izobraževanju. — Bledica hruševega drevja. — Zakaj postane sadni mošt moten in kako ga čistiti. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novi čar.

Gospodarske stvari.

Kreolin v vrtnarstvu.

V zadnji številki „Novic“ popisujemo kreolin kot sredstvo proti mnogoterim beleznim. Kreolin pa ima, kakor trdi njegov iznajditelj gospod Zmerzlikar, tudi veliko vrednost v vrtnarstvu. On piše: Da se mlado

drevje obvaruje zajcev, mažejo je z apnom, tolščobo, katranom itd.; s tem mazanjem se pa luknicekoži zamažejo, in drevje se vsled tega ne debeli. Vzameš li na en liter vode 5 navadnih žlic kreolina in s tem dobro opereš in utreš deblo, pa dobi drevesna lubad duh in okus, da se je noben zajec ne loti, ob enem pa ugonobiš vso zalego in ličinke raznih mrčesov. Da dež kreolina ne izpere

poškropi potem

deblo še z beležem. Tudi stara debela je priporočeno izmivati s tako vodo, ker s tem ugonobiš vso zalego pod razpokano lubadjo.

Podoba 1.

Da preženeš kaparje s trt in breskev, namaži konec oktobra ali o pričetku meseca novembra njih debela in veje povsod, koder se jih zajedalci drže. Kaparje na trti, to so samice, katere krijejo zalego, pa moraš z močnejšo kreolinovo vodo zatirati.

Uši preženeš z drevja z dunajskim kreolinovim milom. Na pet litrov mlačne vode vzemi 1 do 2 dekagrama takega mila in na vsak liter te raztopine pol žlice kreolina. S to tekočino lahko ugonobiš tudi krvno uš, gosenice, razne hrošče, polže itd.

Gospod Zmerzlikar je za škropljenje izumil pripravo katero kaže podoba 1. Po naših vinorodnih krajih, koder imajo sedaj trtne škropilnice, bodo pa te gotovo še bolj ugajale.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanju.

(Konec.)

Večkrat se čuje, da imajo vlastelji (veleposestniki) pri obširnih svojih posestvih mnogo več ugodnosti, tako da so z večimi podjetji ob pravilnem gospodarstvu združeni tudi večji dohodki. Toda ne smemo zabiti, da imajo tudi manjša posestva svoje dobrote, s katerimi se vlastelji ne morejo okoristiti; pač pa se lahko manjši gospodarji, če se združijo, dokopljejo do prednosti večih gospodarstev. Mnoge mleinarske, sirarske in različne druge zadruge in društva, ki po nekaterih krajih pod dobrim vodstvom tako blagodejno delujejo, porok so nam za to in kažejo jasno, da imajo kmetovalci še potov, da si izboljšajo svoj stan.

Po nekaterih krajih z gotovih vzrokov nedostaje delavnih moči, ter so delavci zelo dragi, ali pa se celo delo pravi čas opraviti ne more. Zato si pomagajo vlastelji s kmetijskimi stroji. Manjši gospodar pa tega ne

more storiti. Ako pa se združi več kmetovalcev, pride na enega malo stroškov, pa vendar mu opravi stroj vse delo. Najboljše bi bilo, ako kupi vodstvo krajnega kmetijskega društva toliko strojev, kolikor jih je za tist kraj treba, in društveniki jih proti malemu plačilu dobivajo v porabo. Če bi pa bili stroški za društvo preveliki, plačajo naj jih društveniki po razmerji svojih potreb.

Nekaj let sem čuje se po deželi večkrat o brezvestnih agentih, ki vsiljujejo kmetovalcem slabe kmetijske stroje in, če ne gre drugače, pomajajo si tudi z goljufijo. Odškodovani kmetovalci si potem ne vedo pomagati. Vsega tega bi ne bilo treba. Kmetovalci naj se obrnejo do tajništva kmetijske družbe, in rado jim bode postreglo. Povedalo jim bode za poštene tovarnarje ali pa celo samo naročilo potrebnega orodja, in kmetovalci bodo imeli pri tem dvojen dobiček: 1.) dobili bodo gotovo dobro orodje in 2.) mnogo ceneje, nego pa, če si ga sami naroče.

Enako slabo godi se kmetovalcem pri prodaji svojih pridelkov. Zviti prekupci vedo vedno ubrati pravo pot, da potisnejo ceno pri pridelovalcih kolikor moči nizko, pri uživalcih pa jo poženo do skrajne visočine. In tako so odškodovani pridelovalci in uživalci; masten dobiček pa spravljajo prekupci v svoje žepe. To se godi mnogokrat pri kupčiji po deželi, po najmanjših trgih in mestih, pa tudi po svetovnih mestih po mejnarodnih trgih za kmetijske pridelke, koder se jim navadno tudi cena dela. Načini, s katerimi znajo te vrste ljudje tržno ceno zniževati in si blago zagotavljati, pretkani so res prav zvito. Kdor se želi o tem bolj natančno poučiti, pregleda naj nekoliko zadnje letnike „dunajskega kmetijskega lista“. Toda to ni še vse, ko bi še vse blago prišlo med poštene ljudi bi še bilo. Ali mnogo se ga pokvari, zmeša, prenaredi in ponaredi. Ni čuda, da se potem pridelovalci pritožujejo zaradi nizkih cen svojih pridelkov, uživalci pa zaradi slabega blaga in slabega živeža sploh.

Da se to prepreči, treba se bode kolikor moči med sabo pogajati društvom pridelovalcev in uživalcev, ne glede na prekupce.*) Pogajajo naj se tudi društva, a ne vedno posamezniki. S tem pa nikdar ni rečeno, naj se prosti medsebojni promet ustavi; saj to sploh ni mogoče. A mnogokrat je ob velikih potrebščinah neprilčno od posameznikov kupovati, dasi bi bilo ob sedanjih razmerah v gmotnem oziru ugodnejše. In kupci se obrnejo rajši do gotovih podjetnikov, kateri jim dajo zaželenega blaga ob določenih časih, določenc množine in na določenih krajih. V takih slučajih ni vedno cena in kakovost, ampak mnogokrat točnost prva stvar. Vzglede nam je zalaganje c. in kr. vojne. Dasi bi bilo neposredno zalaganje vojne z živili po kmetovalcih cenejše in boljše, vendar se dosedanji vojni ministri zaradi manj priličnega nakupovanja niso mogli zadosti ogreti za to. Kmetovalci bi tej nepriliki kaj lahko od-

pomogli. Vsak bi naznanil društvenemu vodstvu, oziroma družbenemu odboru množino pridelkov, ki jih ima na prodaj, in društva bi potem lahko tekmovala pri dobovah z vsakim podjetnikom. — Ravno taka je z drugimi društvi uživalcev in zasebniki, ki potrebujejo tega ali onega. Nič drugega bi ne bilo treba, nego obrniti se do kmetijske družbe, in postreglo bi se jim z najboljšim blagom. Pri tem bi mnogo bolje izhajali pridelovalci in uživalci, ker bi se dobiček, katerega sedaj spravljajo prekupci, porazdelil med obe stranki; pridelovalci bi dražje prodajali, uživalci ceneje kupovali.

Korak dalje pa bi se storil, če bi se ustanovila zadružna, ali pa tudi deželna skladišča, kamor bi kmetovalci oddajali gotove svoje pridelke in bi prejeli, ako bi želeli, nekaj predplačila na svoje blago, dokler bi se ne prodalo. Po teh skladiščih razvrstilo bi se blago po kakovosti, in kupci bi kupovali blago prav po svoji volji.

Vsakemu blagu poviša se z varnostjo vrednost prav zelo. Če človek ve, da mu je varno imetje, ali pa, da bode dobil odškodnino, ako ga zadene kaka nesreča: koliko laže, koliko mirneje mu je pri srci. Važnost različnih zavarovalnic je toraj očitna. Vsaka naprava za splošno korist je toliko boljša, kolikor večje ugodnosti ponuja onim, kateri se je hočejo poslužiti, in kolikor manj plačila zahteva za to. Mnogo zavarovalnic pa je v rokah kapitalistov. Toraj ima kapital tudi iz tega vira svoj pritok. Denarja pa je od njega dobiti le pod trdimi pogoji. Poskušali so že po nekaterih krajih, in sicer so z uspehom osnovali društvene zavarovalnice. Če primerjamo tako društveno, deželno ali državno zavarovalnico z navadnimi, pokaže se nam jasno nje prednost. Kakor se tam nabira denar v velike glavnice, katere potem iz nova izvajajo iz ljudstva denarnih žrtev, ostajajo tukaj vsi preostanki doma. Zato se vplačila sčasoma lahko znižajo na najmanjše zneske, kar je gotovo zavarovancem v korist, ali pa se porabi denar pri upravi ter se zavarovancem znižajo davki. Na vsak način ostane vsa korist udeležencem. Posebno ugodne bi bile državne zavarovalnice, ker bi se zavarovalnina lahko pobirala z davki in bi vsa uprava silno malo stala. Zato naj bi država vsaj kako važnejše zavarovanje, na pr. prisilno zavarovanje proti ognju, vzela v svojo oskrbo. V obče manj važna zavarovanja oskrbujejo naj se prosto, saj tako za prosto ljudstvo niso posebne važnosti.

Iz tega kratkega premišljevanja razvidimo, da bode le društvena podjetnost pravilno vzgojenega in pravilno izobraženega ljudstva prevladala kapitalizem, povečala ljudstvu dohodke in zmanjšala mu stroške. S tem se bodo gospodarske razmere izdatno izboljšale. Ljudstvo naj toraj ne trpi, da prihajajo tuji kapitalisti med nje ter si potem osvajajo vsa boljša podjetja, ljudstvo samo pa mora služiti. Ni nam vsak denar koristen, kateri pride med nas. Saj se da z dobro in pravilno osnovanimi društvi jako mnogo doseči, in kmetijstvo, obrt in trgovina, to bode ostalo pri srednjem stanu in pri

*) Da tukaj ne mislim poštenega in potrebnega trgovskega stanu, pač mi ni treba še posebe poudarjati.

domačem ljudstvu. Dobrim društvom pa je treba zdravih načel in trdne podloge že pri ustanovitvi, pri delovanju pa dobre, trdne volje in vstrajnosti, ako si hočejo zagotoviti povoljen uspeh. — Seveda tu ne mislim o snovanju društev, kakeršna so z večine delniška društva. Ona so v rokah kapitalistov. Naša društva pa naj bi ravno nasprotno delovala. Torej naj bi bila društva pridelovalcev, osnovana zato, da bi svoje pridelke bolje spečavali in da bi pridelki prihajali uživalcem pristni, nepokvarjeni v roke. To bi bilo zdravo načelo, pri katerem „kapitalizem“ nima ničesar opraviti.

Pregledali smo ob kratkem kmetijske razmere in izpoznali, da je kmetijski stan jako važen, pa tudi jako težaven, da pravilno kmetovanje in gospodarjenje ni tako priprosto, kakor si marsikdo domišlja, da so sedanje razmere kmetijske slabe in da bode še mnogo dela, predno se povoljno uredi. Videli smo, da se mora kmetovalec mnogo učiti, o gospodarstvu mnogo misliti in računati. Mora pa tudi trdo in vstrajno delati ter v vseh rečeh ščediti. Čim boljši gospodar je oče, toliko več se bode od nega naučil sin, kateri bode vsled tega toliko lažje izhajal pozneje pri izobraževanju in pri delu.

Iskrena želja vsakega človekoljuba mora biti, da bi se tudi kmetijski stan kaj kmalu povzdignil do boljših razmer. A žele naj to sosebnost in tudi kaj store kmetovalci sami. Poprimejo naj se krepko vsake ugodne prilike. Bog daj, da bi tudi te vrstice kaj pripomogle k napredku!

F. Š.

Bledica hruševega drevja.

Bledica po nekaterih krajih prav mnogo škoduje hruševemu drevju, zlasti pa pritlikavcem. Proti tej bolezni je prav dobro sredstvo škropljenje drevja z vodo, v kateri je bilo raztopljene 2 odstotka zelene galice. Zelena ali železna galica je žveplenokislo železo, katerega je v vsaki špecerijski prodajalni dobiti, ker ga rabijo čevljarji. Zelena galica je prav ceno. Škropiti je kake trikrat, in sicer zvečer, ko solnce zaide. Jeseni, ko listje odpade, pa gnoji takemu bolnemu drevju s straniškim gnojem, kateremu prideneš blizu 1 odstotek železne galice. Sredstvo je neki jako gotovo, zato je tudi našim sadjarjem priporočamo. Ako pa bledica ni bolezen, ampak le nasledek plitve in nerodovitne zemlje, ali pa so poškodovali korenine ogrci, pa seveda to sredstvo ni uspešno. V tem slučaju pa ne kaže drugega, nego zemljo zboljšati, oziroma zamenjati jo z drugo, in če so ogrci vzrok bledici, te škodljivce pridno zatirati.

Zakaj postane sadni mošt moten in kako ga čistiti.

Sadni mošt postane moten ali zato, ker ni mogel popolnoma dokipeti, ali pa, ker je bil prepozno pretočen (presnet) in se vsled tega ob toploti drožje dvigne ter povzroči novo kipenje.

Ako si mošt uže presnel v prvič, pa je potem moten postal vsled drugega kipenja, čakaj, da pokipi, potem ga pa precej zopet pretoči.

Moten mošt očistiš z žolcem, t. j. z očiščenim klejem (limom), katerega sedaj lahko skoraj povsod dobiš. Dva do tri grame žolči na en hektoliter zadostuje. Žolč dobro izperi, namakaj jo nekaj ur v kakem lonci, in sicer v moštu, potem jo pa pri ognju počasi popolnoma razstopi. Shlajeno kuhanc žolč vlij v vino ter jo dobro premešaj. Žolč se spoji z čreslovino moštovo, skrkne, usede se na dno in potegne za seboj tudi vso drugo nesnago iz vina. Dostikrat ti pa tako čiščenje neče pomagati, in sicer zato ne, ker vinu nedostaje čreslovine. V tem slučaju kupi v lekarni tanina in ga dodeni, predno čistiš, kake tri do štiri grame na hektoliter mošta. Če se je učistil, ga pretoči čez osem do deset dni. Da moreš presoditi, ali ti je treba tanina ali ne, poskusi najprvo očistiti eno steklenko mošta. Izkušnja ti potem pokaže, kaj bodeš naredil.

Slišali smo naše gospodarje trditi, da ni dobro pretakati mošta, zlasti ne večkrat, ker itak ne kaj močni sadjevec s tem preveč slabimo. To nikakor ni res. Pretočen mošt ali pa pretočeno vino precej res nima dobrega okusa, pijača je prazna in plehka, a to je le navidezno; čez kake tri ali štiri tedne, ko se vino zopet ustanovi, pa se mu ne povrne le prvotni okus, marveč postane zelo boljši. Mošt naj kipi v toplem prostoru, ki ima kakih 18 Celzijevih stopinj toplote, in precej, ko je prvo burno kipenje ponehalo, pretoči ga v snažen sod. O božiči pretoči ga drugič in o veliki noči pa tretjič. Po leti ob košnji imel bodeš mošt, ki je boljša pijača nego žganje ali pa kaka vinska zavrelca od kakega hrvaškega juda.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 136. Na vrtu imam polno rumenih črvov, kateri mi salato izpodjedajo in katere pri nas imenujemo strune. Te strune izpodjedajo salato, dokler ne uvene. Svetujte mi, kako jih pokončati. (F. Š. v Š.)

Odgovor: Ti rumeni črvi so ličinke od pokalice. Prof. Erjavec piše to le o strunah: V topli pomladi se pokalice plode in potem kmalu poginejo, a na njihovo mesto pridejo druge mlade, zato jih videvamo vse leto. Ličinke, katerim pravimo tudi strune, ker so tenke, trde in gladke, izpodjedajo vsakovrstne rastline. Struna raste prav počasi in živi gotovo več let, ali natanko se ne ve koliko. Dorasla preobrazi se pod zemljo v belo bubo, ki ima črne oči in nad vsakim očesom po en rjav rožiček, a zakaj se okončuje v dva kratka repka. Vsem žužkojedim pticam grede strune tako v slast, kakor podobni jim močni črvi, ali ker mrčes živi več ali manj v zemlji skrit, ne morejo lahko do njega. Ako toraj strune v kakem kraju delajo vidno škodo, je treba, da človek vzdigne roko na nje. Okoli venočega stebila je